

HUBERT ŁYSY

Wydział Teologiczny Uniwersytetu Opolskiego

<https://orcid.org/0000-0001-9970-796X>

Wizyta duszpasterska zwana kolędą w nowej perspektywie pastoralno-homiletycznej Rezygnacja z kryterium: „zawsze się tak robiło” (EG 33)

1. Wizyta duszpasterska w perspektywie historycznej – 2. Współczesne prawne, pastoralne i liturgiczne wskazania odnośnie do kolędy – 3. Propozycja tematycznego przeżywania odwiedzin duszpasterskich

W działalności duszpasterskiej Kościoła w Polsce wizyta duszpasterska, zwana kolędą, ma swoje określone miejsce i stanowi w pośrednictwie zbawczym duże wyzwanie dla duszpasterzy. Trzeba wyjść z „przestrzeni kościoła”, z przestrzeni „administrowania” do parafian. Wizyta duszpasterska wpisuje się w słowa papieża Franciszka, który w adhortacji apostolskiej *Evangelii gaudium* apeluje: „Obecnie nie potrzeba nam «zwyczajnego administrowania». Bądźmy we wszystkich regionach ziemi w «permanentnym stanie misji»”¹. Posłanie uczniów przez Jezusa na głoszenie Ewangelii (Łk 10,1-12) stanowi biblijną genezę kolędy, na którą zwracają uwagę teoretycy i praktycy odwiedzin duszpasterskich.

Jednak zarówno jedni, jak i drudzy dostrzegają trudności związane z tą formą duszpasterstwa. Są one najczęściej artykułowane w okresie okołokolędowym, w indywidualnych rozmowach i na łamach czasopism, a w obecnych czasach w przestrzeni internetowej. Te trudności to przede wszystkim: zamknięte przed duszpasterzem mieszkania parafian, spotkania z parafianami, którzy dystansują się

¹ Franciszek. 2013. *Adhortacja apostolska „Evangelii gaudium”*. Kraków: Wydawnictwo M, nr 25.

od Kościoła, mała ilość czasu na spotkanie z odwiedzanymi, zmęczenie fizyczne i psychiczne oraz problematyka ofiary kolędowej. W przekazie medialnym dominują informacje sensoryjne oraz te, które mają wymiar anegdotyczny². I tak np. sensacją była zastosowana przez księdza aplikacja, która pozwalała na określenie miejsca jego pobytu podczas kolędy³.

Można z kolędy żartować, można ją postrzegać sensoryjnie, można na nią narzekać, ale wtedy problem kolędy pozostaje nierozstrzygnięty. Wydaje się, że teologia pastoralna za mało zajmuje się tym zagadnieniem, nie próbuje zaproponować nowych rozwiązań. W tym względzie obowiązuje wygodne kryterium pasterskie: „zawsze się tak robiło”. A papież Franciszek stwierdza, że duszpasterstwo w kluczu misyjnym wymaga rezygnacji z tego wygodnego kryterium. I dodaje:

Zachęcam wszystkich, by byli odważni i kreatywni w tym zadaniu przemyślenia celów, stylu i metod ewangelizacyjnych swojej wspólnoty. Określenie celów bez stosownych wspólnotowych poszukiwań środków, aby je osiągnąć, skazane jest na przekształcanie się w czystą fantazję⁴.

Piszący ten artykuł od ponad 25 lat jest proboszczem parafii liczącej 600 wiernych. I choć jest to mała wspólnota, to odwiedziny duszpasterskie, przeżywane w tradycyjnej formie stały się trudnym wyzwaniem duszpasterskim. Zaczęły się pojawiać tematy pogodowe, polityczne, plotkarskie, a i część modlitewna, mimo możliwości zastosowania wariantywnych modlitw, zaczęła być nużąca dla duszpasterza i dla przyjmujących kolędę przez swoją coroczną powtarzalność. I postanowiono zrezygnować z tego: „zawsze się tak robiło”. Rezygnacja nie dotyczy samego wydarzenia kolędy, ale tego, co stało się pewnym utartym schematem jej przeżywania. Niniejszy artykuł jest próbą podzielenia się nowym podejściem do odwiedzin duszpasterskich w tym zakresie. Koneksja tego zagadnienia z przepowiadaniem słowa Bożego sprawia, że należy tutaj mówić o perspektywie pastoralno-homiletycznej.

² Ks. Marek z Katowic dzieli się doświadczeniem, które brzmi jak anegdota: „Pamiętam, jak w ostatni dzień kolędy, w ostatnim bloku, na ostatnim piętrze, zapukałem do ostatnich drzwi. Ktoś ze środka zawołał, żeby wejść. Drzwi się uchylily, a ja zobaczyłem przed sobą potwora. Naprawdę. Siobnoblady gnom, jakiś przygarbiony, z błędnym wzrokiem. W półmroku korytarza poczułem na plecach dreszcz. Po sekundzie zorientowałem się, że patrzę w lustro” . https://opoka.org.pl/biblioteka/Z/ZD/niedziela201301_koleda.html (6.08.2019 r.).

³ <https://www.tvn24.pl/poznan,43/ksiadz-spod-poznania-chodzi-po-koledzie-z-wlaczona-aplikacja-endomondo,506567.html> (6.08.2019 r.).

⁴ Franciszek. 2013. *Adhortacja* apostolska, nr 33.

Najpierw trzeba kompendialnie ukazać historię kolędy, aby potem przejść do współczesnych wskazań Kościoła w Polsce w tym aspekcie i ostatecznie dać wykładnię własnej propozycji przeżycia tego czasu.

1. Wizyta duszpasterska w perspektywie historycznej

Wizytę duszpasterską nazywa się kolędą. Słowo to ma wiele znaczeń. W ten sposób określano pieśni noworoczne, a także dary świąteczne, noworoczne lub na Trzech Króli, obchody kolędnicze i pieśni kościelne oraz domowe o Bożym Narodzeniu⁵. Kolęda w znaczeniu wizyty duszpasterskiej to zwyczaj nawiedzania przez księży swoich parafian, wywodzący się z tradycji średniowiecznej⁶. Genezy biblijnej należy upatrywać w tekście ewangelijnym opisującym rozesłanie uczniów. W czasie wizyty stosuje się słowa życzenia pokoju bezpośrednio zaczerpnięte ze wskazania Ewangelii: „Pokój temu domowi”, na które zebrani odpowiadają: „I wszystkim jego mieszkańcom”. Wskazuje się też na starożytnie korzenie odwiedzin duszpasterskich. Ks. Bogusław Nadolski pisze:

Termin *calendae* w starożytnym Rzymie oznaczał pierwszy dzień miesiąca. Przed reformą kalendarza rzymskiego w 45 r. przed Chr. *calendae* styczniowe rozpoczynały nowy rok. Dzień, a raczej dni obchodzono bardzo uroczyście, odwiedzano się wzajemnie, obdarowywano upominkami, składano życzenia, wyrażając je w słowach mówionych lub w śpiewie.

Ks. Nadolski stwierdza: „Kościół przejął ten zwyczaj, łącząc go z Bożym Narodzeniem (zwyczaj odwiedzin duszpasterskich – kolęda)”⁷. O obyczaju odwiedzin w diecezji krakowskiej, wrocławskiej i poznańskiej mówią źródła pochodzące z XIII w.

W okresie przedtrydenckim najpierw w kolędzie dominował element duszpasterski, jednak szczególnie w XV i XVI w. zszedł on na drugi plan. Przygotowywano wiernych do spowiedzi i Komunii wielkanocnej, a także do zwalczania praktyk zabobonnych (XIII i XV w.). Kolędujący proboszcz był zobowiązany nauczać pasterza, zachęcać do lektury religijnej i zwalczać błędy herezji. Tam, gdzie to było

⁵ Barbara Ogródowska. 2001. *Zwyczaje, obrzędy i tradycje w Polsce. Mały słownik*. Warszawa: Verbinum – Wydawnictwo Księży Werbistów, 83–84.

⁶ Paweł Janowski. 2002. Kolęda. Okres przedtrydencki. Okres potrydencki. W *Encyklopedia Katolicka*. T. 9. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 348.

⁷ Bogusław Nadolski. 1991. *Liturgika. Liturgia i czas*. T. 2, Poznań: Pallottinum, 104.

konieczne, miał konfiskować książki heretyckie. Już wtedy ksiądz, odwiedzając parafian, miał być ubrany w komżę i stułę, w rękę trzymać krzyż lub relikwiarz; towarzyszyć mu mogli zakrystian i ministranci. Z początkiem organizacji kościelnej na poziomie parafii pojawia się zwyczaj składania daniny przy okazji kolędy. Był on odpowiednio normowany przepisami kościelnymi. Od XIII w. kolęda miała miejsce od wigilii Bożego Narodzenia do święta Matki Bożej Gromniczej, zaś od XVI w. rozpoczynano kolędę po świętach Bożego Narodzenia.

W okresie potrydenckim jej rozpoczęcie przesunięto na początek roku. Odbywała się popołudniami, miał ją realizować ksiądz, aby nastąpiło osobiste poznanie parafian. Na pierwszy plan wysuwano wówczas element duszpasterski. Kolęda miała być wcześniej zapowiedziana, a bezpośrednie nadejście księdza ministranci oznajmiali głosem dzwonka. Przy wejściu śpiewali jedną lub dwie zwrotki wybranej kolędy. Zgromadzonym domownikom ksiądz udzielał błogosławieństwa. Na taki zreformowany kształt kolędy duży wpływ miały postanowienia synodu prowincjalnego w Piotrkowie Trybunalskim (1607). Z pewnymi modyfikacjami te postanowienia zostały przyjęte w całej Polsce, co miało duży wpływ na jednolity kształt kolędy⁸.

Ta skrótowo zaprezentowana historia kolędy ukazuje jej kształtowanie, które zadecydowało o jej współczesnym kształcie. Teraz należy zbadać go w wymiarze prawnym, pastoralnym i liturgicznym.

2. Współczesne prawne, pastoralne i liturgiczne wskazania odnośnie do kolędy

Na tym etapie podjętych rozważań naukowych należy przejść do prezentacji współczesnej refleksji prawnej, pastoralnej i liturgicznej na ów ważny temat praktyki duszpasterskiej, który angażuje tak wielu duszpasterzy przez stosunkowo długi czas roku liturgicznego. Prezentacja winna ukazać, czy prawo kościelne, teologia pastoralna, liturgika, próbują zaprezentować jakąś strategię duszpasterską, związaną z czasem kolędowym, albo ograniczają się jedynie do wskazań, które nie szukają nowych rozwiązań; ograniczają się natomiast do powielania pewnych utartych sloganów i schematów. Rozważania te, bez podjęcia ww. perspektyw, raczej nie różniłyby się od tematyki podejmowanej w wielu popularnych czasopismach związanych z okresem świątecznym.

⁸ Janowski. 2002. Kolęda, 348–349.

1.1. Aspekt prawny

U podstaw współczesnego kolędowania leżą postanowienia Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r., na które często powołują się piszący na temat wizyty duszpasterskiej. Te postanowienia brzmią następująco:

Pragnąc dobrze wypełnić funkcję pasterza, proboszcz powinien starać się poznać wiernych powierzonych jego pieczy. Winien zatem nawiedzać rodziny, uczestnicząc w troskach wiernych, zwłaszcza niepokojach i smutku, oraz umacniając ich w Panu, jak również – jeśli w czymś nie domagają – roztropnie ich korygując. Gorącą miłością wspiera chorych, zwłaszcza bliskich śmierci, wzmacniając ich troskliwie sakramentami i polecając ich dusze Bogu. Szczególną troską otacza biednych, cierpiących, samotnych, wygnańców oraz przeżywających szczególne trudności. Stara się wreszcie o to, by małżonkowie i rodzice otrzymali pomoc do wypełniania własnych obowiązków oraz popiera wzrost życia chrześcijańskiego w rodzinach (kan. 529 – § 1)⁹.

Te wskazania Kodeksu dobrze wpisują się w praktykę, która jest realizowana w Kościele w Polsce, nazywana potocznie kolędą. Wizytę duszpasterską, odwiedziny duszpasterskie w kanonie określa się jako „nawiedzanie rodzin”. Ks. Jerzy Adamczyk zauważa, że już Sobór Watykański II podkreśla obowiązek poznania przez proboszcza swoich wiernych, gdy czytamy:

W wypełnianiu obowiązku pasterskiego proboszczowie przede wszystkim niech się starają poznać swoich wiernych. (...) Niech więc odwiedzają domy i szkoły, jak wymaga tego posłannictwo pasterskie; niech się pilnie interesują dorastającymi dziećmi i młodzieżą; ojcowską miłością niech ogarniają ubogich i chorych; szczególną wreszcie troskę niech okazują robotnikom. Niech dokładają starań, aby wierni udzielali wsparcia dziełom apostołstwa¹⁰.

W tym, co kanon mówi na temat „nawiedzania rodzin”, co proponuje Sobór Watykański II, wyraźnie obecny jest element duchowej troski o wiernych.

Co w kwestii wizyty duszpasterskiej postanawiają synody? Na to pytanie odpowiada wspomniany ks. Jerzy Adamczyk w opracowaniu zatytułowanym: *Kolę-*

⁹ *Kodeks Prawa Kanonicznego*. 1984. Poznań: Pallottinum, 241.

¹⁰ Sobór Watykański II. 2002. Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele „Christus Dominus”. W *Sobór Watykański II. Konstytucje, dekrety, deklaracje*. Poznań: Pallottinum, nr 30, pkt 2.

dowa wizyta duszpasterska. Aspekt prawno-pastoralny¹¹. To opracowanie winno stanowić lekturę obowiązkową dla wszystkich, którzy podejmują się obowiązku kolędowania. Dlatego trzeba w tym miejscu, bez próby odkrywania tego, co odkryte, krótko zaprezentować główne myśli artykułu.

Najpierw ks. Jerzy Adamczyk¹², uwzględniając szerokie spektrum wypowiedzi synodalnych, ukazuje, jako prawnik, wizytę duszpasterską jako instytucję kanoniczną. Słusznie stwierdza, że

wizyta duszpasterska rodzin, zwana kolędą, jest konkretnym i właściwym wypełnieniem postanowień kodeksowych, stwarza bowiem nie tylko okazję do poznania parafian i nawiązania bliskich kontaktów z nimi, ale także jest dobrym środkiem ewangelizacji parafialnej¹³.

Zauważa jednak, że prawodawca powszechny nie definiuje „polskiej kolędy”, ale czynią to ustawodawcy partykularni w Polsce. W oparciu o ich wypowiedzi wymienia cele kolędy przez nich proponowane. Resumując te wypowiedzi, trzeba najpierw powiedzieć, że celem jest spotkanie duszpasterza z wiernymi, niewiernymi (nieżyjący według zasad swej wiary) i niekatolikami (jeśli wyrażają pragnienie, by kapłan ich odwiedził). W tym spotkaniu ma się dokonywać poznanie parafian, a szczególnie stopnia ich religijności. Trzeba rozpoznawać ich religijno-moralne potrzeby. Należy w czasie kolędy formować świeckich i głosić kerygmat chrześcijański. W tej sprawie mają też miejsce cele szczegółowe: wychowanie wiernych do dojrzałego korzystania ze środków społecznych, piętnowanie rodzin, które trudnią się pokątną produkcją i sprzedażą alkoholu. Gdy w czasie kolędy rozpoznaje się trudną sytuację materialną i zdrowotną, należy po kolędzie udzielić stosownej pomocy. I wreszcie celem kolędy winna być wspólna modlitwa, błogosławieństwo domowników i benedykcja domu¹⁴. Wspomina się również o tym, że jednym z celów kolędy jest możliwość złożenia ofiary¹⁵.

¹¹ Jerzy Adamczyk. 2018. „Kolędowa wizyta duszpasterska. Aspekt prawno-pastoralny”. *Studia Prawnicze KUL* 1 (73): 1–34.

¹² Ks. dr hab. Jerzy Adamczyk – ur. 22.4.1959 r., wykładowca prawa kanonicznego w Wyższym Seminarium Duchownym w Radomiu.

¹³ Adamczyk. 2018. „Kolędowa wizyta duszpasterska”, 10.

¹⁴ Adamczyk. 2018. „Kolędowa wizyta duszpasterska”, 12–13.

¹⁵ Są diecezje, gdzie ten zwyczaj przyjmowania ofiar pieniężnych został zakazany i w zamian proponuje się „kolędową” zbiórkę na tacę w niedzielę po zakończeniu kolędy. Np. *Pierwszy Synod Diecezji Opolskiej (2002–2005)*. 2005. Opole: Wydawnictwo Świętego Krzyża, statut 161, 64–65.

Normy prawne określają również, kto jest podmiotem, a kto adresatem kolędy. Podmiotem kolędy jest każdy proboszcz i prezbiterzy, którzy współpracują z proboszczem w duszpasterzowaniu. Takim podstawowym kryterium bycia podmiotem kolędy jest zaangażowanie w duszpasterstwo wspólnoty parafialnej. Ten warunek spełnia również diakon stały, skierowany przez biskupa diecezjalnego do posługiwania w danej wspólnotie parafialnej. W kolędzie nie powinien brać udziału diakon przygotowujący się do prezbiteratu oraz wierni świeccy.

Adresatami kolędy są przede wszystkim wierni, katolicy zamieszkujący stale lub tymczasowo na terenie parafii. Mogą się nimi także stać inni mieszkańcy parafii, jeżeli poproszą o odwiedziny duszpasterskie. „Opuszcza się po kolędzie” te miejsca, w których rodzina sobie nie życzy obecności księdza albo obecność księdza na kolędzie byłaby zgorszeniem¹⁶.

Prawodawstwo kościelne wypowiada się także na temat przygotowania wizyty kolędowej. Sugeruje się, aby w ciągu dnia kolędowego nie odwiedzać zbyt dużej ilości rodzin, a to skutkuje możliwością rozszerzenia czasu kolędy na okres Adwentu i po święcie Ofiarowania Pańskiego. Tradycyjnym czasem odwiedzin duszpasterskich jest okres Bożego Narodzenia. Wizyta duszpasterska powinna być przygotowana przez odpowiednio wczesną jej zapowiedź we wszystkich dostępnych dla parafii środkach przekazu informacji. W tej zapowiedzi, oprócz określenia ram czasowych kolędy i wyznaczenia jej planu, nade wszystko należy przypomnieć o celach kolędy i można wyznaczyć tematykę, która będzie decydować o całości spotkania kolędowego. Ta kwestia stanie się przedmiotem szczegółowego omówienia w części praktycznej tego artykułu. Całość odwiedzin kolędowych należy w modlitwie powierzyć Bogu. Do kolędy powinni się również przygotować ci, którzy przyjmują księdza w ramach tych odwiedzin. Na stole winny się znaleźć: świece, krzyż, woda święcona oraz stosowane świadectwa udziału dzieci i młodzieży w szeroko pojętej katechizacji¹⁷.

I wreszcie prawodawca kościelny ustala przebieg kolędowego nawiedzenia rodzin. Składają się na nią dwa elementy: część modlitewna i rozmowa duszpasterza z przyjmującymi kolędę. Proponuje się modlitwę według schematu podanego w rytuałach, ale także modlitwę spontaniczną, dostosowaną do sytuacji osób odwiedzanych. Sama rozmowa winna być przede wszystkim ukierunkowana na rozeznanie sytuacji religijno-moralnej i społecznej tych, którzy są odwiedzani. W sytuacjach wymagających pomocy należy jej udzielić podczas wizyty albo też umówić się na pomoc w innym czasie i miejscu. Można podczas wizyty dyskretnie i sumiennie dokonywać zapisów w kartotece parafialnej. Ewentualne poczęstunki podczas wi-

¹⁶ Adamczyk. 2018. „Kolędowa wizyta duszpasterska”, 14–23.

¹⁷ Adamczyk. 2018. „Kolędowa wizyta duszpasterska”, 23–26.

zyty winny być roztropnie zaplanowane. Na zakończenie kolędy można wręczyć pamiątkę kolędowania¹⁸.

Na zakończenie odwiedzin kolędowych w parafii należy dokonać podsumowania, które określa się najczęściej jako „sprawozdanie”. To sprawozdanie winno zawierać słowa wdzięczności za to wszystko, co się wydarzyło na kolędzie. W tej relacji z wizyty duszpasterskiej należy podzielić się najważniejszymi spostrzeżeniami dotyczącymi tematów rozeznanych na kolędzie, z wyjątkiem spraw powierzonych w dyskrekcji, bądź takich, które duszpasterz winien roztropnie zachować dla siebie. Sprawozdawcze rozeznanie potrzeb wiernych duchowych i materialnych winno prowadzić do odpowiednich działań duszpasterskich szczególnie w przestrzeni nauczania kościelnego i działalności charytatywnej¹⁹.

Ks. Jerzy Adamczyk kończy swoje rozważania naukowe na temat kolędy w aspekcie prawnym dziesięcioma punktami, swoistymi przykazaniami, które stanowią owoc badania naukowego kolędy w aspekcie prawnym. Dla dalszych rozważań szczególnie cenne są punkty 1, 2 i 10²⁰, które stanowią o istocie kolędowania i sugerują szukanie jak najlepszych rozwiązań w przeprowadzaniu tego duszpasterskiego wydarzenia.

1.2. Aspekt pastoralny

Mając na uwadze aspekt pastoralny, należy odpowiedzieć na pytanie, czy ta ważna, mająca tak mocne prawne umocowanie, działalność duszpasterska, jaką jest kolęda, ma swoje odzwierciedlenie w opracowaniach, które należy określić jako pastoralne. Kwerenda źródeł pokazuje, że są pewne opracowania szczegółowe²¹, ale nie brakuje też opracowań ogólnych. Spotyka się je u wybitnego polskiego pastoralisty²², ks. Ry-

¹⁸ Adamczyk. 2018. „Kolędowa wizyta duszpasterska”, 26–30.

¹⁹ Adamczyk. 2018. „Kolędowa wizyta duszpasterska”, 30–32.

²⁰ „1. Należy dowartościować i udoskonalać wizytę kolędową jako ważny i sprawdzony sposób poznania wiernych przez duszpasterzy, stąd powinny być opracowane i opublikowane instrukcje o kolędzie. 2. Należy zdecydowanie podkreślać oficjalny, religijny i pastoralny (nie towarzyski) charakter kolędy. 10. Wnioski wynikające z wizyty kolędowej winny mieć wpływ na udoskonalenie duszpasterstwa i dostosowanie go do określonych warunków i zapotrzebowań wiernych”. Adamczyk. 2018. „Kolędowa wizyta duszpasterska”, 32.

²¹ Jacek Salij. 1972. „Teologia ludowa Bożego Narodzenia”. Znak 24: 1526–1543; Wojciech Góralski. 1982. „Wizyta kolędowa środkiem wzbogacającym duchowość kapłana”. Homo Dei 3: 213–215; Kazimierz Bełch. 1982. „Perspektywy wizyty duszpasterskiej w miastach”. Homo Dei 1: 51–55; Andrzej Potocki. 1990. „Odwiedziny kolędowe jako forma duszpasterstwa małżeństw niesakramentalnych i rozbitych”. Homo Dei 3–4: 252–262.

²² Ks. prof. dr hab. Ryszard Kamiński (KUL): „W pracy naukowej koncentruję się na metodologii teologii pastoralnej, podstawach teologicznych i organizacji duszpasterstwa, stosunku teorii i praktyki kościelnej, problemach duszpasterstwa w społeczeństwie pluralistycznym, odnowy struk-

szarda Kamińskiego²³. Ogólnie kompendialnie zjawisko odwiedzin kolędowych w parafii wielkowiejskiej opisuje bp Albin Małysiak²⁴. Trzeba jednak zauważyć, że brakuje opracowań współczesnych, które proponowałyby określoną strategię duszpasterską w czasie kolędy w XXI w. Zanim taka propozycja zostanie przedstawiona w niniejszym artykule, trzeba zauważyć, że ogólne opracowania i niektóre szczegółowe w wielu aspektach stanowią wskazania ponadczasowe i jako takie będą zawsze aktualne. Wskazania ogólne, które nic nie tracą na swej aktualności, dotyczą takich kwestii, jak: konieczność odwiedzin duszpasterskich, konieczność przygotowania kolędy, wyznaczenie celu kolędy, czy odpowiedniego rozstrzygnięcia spraw finansowych.

Spośród nich na szczególną uwagę zasługuje kwestia działań związanych z przygotowaniem kolędy i ściśle z nią powiązana sprawa celowości kolędy. W ramach przygotowań do kolędy winno przeprowadzić się konsultacje i wymianę doświadczeń tak z duchownymi, jak i laikatem. Według Kamińskiego

konsultacje te powinny dotyczyć nie tylko terminu przeprowadzenia kolędy i sposobu jej odbywania, ale także zadań kolędy oraz sposobów przygotowania wiernych do wizyty duszpasterskiej²⁵.

Bp Małysiak uważa, że w dużej parafii, szczególnie nowo powstającej, przed rozpoczęciem kolędy podczas wszystkich Mszy św. niedzielnych należy wygłosić homilię na temat kolędy. W niej należy wyjaśnić właściwy charakter odwiedzin kolędowych, a przy tym trzeba zaznaczyć m.in., że w kolędzie idzie o pogłębienie duszpasterskiego kontaktu między kapłanami i wiernymi. Na zakończenie kolędy należy zaś złożyć sprawozdanie z jej owoców. Tak o tym sprawozdaniu pisał już w 1961 r. ks. Zbigniew Szuberlak:

Po zakończeniu kolędy należy w niedzielę wygłosić kazanie o swoich spostrzeżeniach. Podkreślić i pochwalić za pobożność, dobre wychowanie dzieci, opiekę nad

tury i funkcji parafii, dowartościowaniu funkcji diakonii i roli małych grup religijnych w Kościele oraz uczestnictwa katolików w życiu publicznym w Polsce”. http://www.kul.eu/files/324/bibliografia/kam_r.pdf (14. 08. 2019 r.).

²³ Ryszard Kamiński. 2002. *Teologia pastoralna. Teologia pastoralna szczegółowa*. T. 2. Lublin: Wydawnictwo ATLA 2, 69–78; Ryszard Kamiński. 2006. Kolęda. W *Leksykon teologii pastoralnej*. Red. Ryszard Kamiński, Wiesław Przygoda, Marek Fiałkowski, 384–388. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.

²⁴ Albin Małysiak. 1971. „Odwiedziny kolędowe w parafii wielkowiejskiej”. *Homo Dei* 1: 44–50.

²⁵ Kamiński. 2002. *Teologia pastoralna*, 76.

starymi rodzicami i chorymi i za wszystkie dobre spostrzeżone rzeczy. W uwagach, napomnieniach trzeba zachować wielką delikatność i miłość²⁶.

Bp Małysiak, pisząc o celu kolędy, stwierdza, że winno się iść do wszystkich wiernych z konkretnym programem, z określonym planem, który ustala się na zebraniu przedkolędowym. Oprócz ówczesnego celu kolędy, jakim była sprawa uczęszczania na katechizację i jej sprawdzenie, wśród innych celów wymienia jeszcze:

przekonanie wiernych do reformy liturgicznej, zwiększenie uczestnictwa we mszy niedzielnej, zachęta do pierwszych piątków, akcja antyalkoholowa, godzenie rozbitych małżeństw, zliczenie parafian, *status animarum*.

W tych słowach wyraźnie występuje, istotna dla naszych rozważań, sugestia spotkania się na kolędzie z parafianami wokół pewnego tematu.

Gdy dzisiaj uzależnia się odbywanie kolędy od uprzedniego zaproszenia, to trzeba zauważyć, że ten problem miał już miejsce niespełna 40 lat temu i został przez jednego z autorów rozstrzygnięty negatywnie. Według niego:

Wprowadzając system zaproszeń, duszpasterz zrzeka się prawa do złożenia wizyty niezapraszającym go rodzinom, a tego mu nie wolno czynić. Za wzorem Dobrego Pasterza ma on obowiązek „szukać, co zginęło”. (...) Doświadczenie pokazuje, że przy systemie zaproszeń duszpasterz znacznie mniej rodzin może odwiedzić aniżeli wówczas, gdy puka do każdego mieszkania²⁷.

Opracowania szczegółowe i ogólne wizyty duszpasterskiej w aspekcie pastoralnym zagadnienie modlitwy kolędowej traktują „instruktażowo”. Spotyka się w nich swoiste instrukcje dotyczące takich kwestii jak: postawa modlitewna podczas kolędy²⁸, całowanie krzyża²⁹, ubiór kapłana³⁰, czy przygotowanie stołu kolę-

²⁶ Zbigniew Szuberlak. 1961. „Kolęda – duszpasterskie nawiedzenie parafian”. *Homo Dei* 3: 263.

²⁷ Belch. 1982. „Perspektywy wizyty duszpasterskiej w miastach”, 53.

²⁸ Ks. bp Albin Małysiak za najbardziej stosowną postawę podczas modlitwy kolędowej uważa postawę klęczącą. Małysiak. 1971. „Odwiedziny kolędowe w parafii wielkowiejskiej”, 47.

²⁹ Ucałowanie krzyża, który ma nosić kapłan, bądź krzyża z mieszkania nie może być wymuszane; zaleca się w tym względzie postawę tolerancji. Małysiak. 1971. „Odwiedziny kolędowe w parafii wielkowiejskiej”, 47.

³⁰ „Kapłan ubrany w komżę i stułę, po powitaniu wszystkich członków rodziny, odmawia głośno modlitwę o opiekę Bożą nad mieszkańcami”. Kamiński. 2002. *Teologia pastoralna*, 77.

dowego³¹. Strukturę modlitw kolędowych, ich treść i oprawę modlitewną zdają się pozostawiać w gestii liturgistów.

1.3. Aspekt liturgiczny

To przedmiotem zainteresowania liturgistów winna być modlitewna część wizyty duszpasterskiej. Ks. Bogusław Nadolski teologicznie uzasadnia czas odwiedzin duszpasterskich:

Odbywają się one właśnie w tym czasie, ponieważ Słowo Boże stało się Ciałem i zamieszkało wśród nas. Zdumiewający fakt zamieszkania Boga wśród ludzi. Stało się coś niepojętego, wręcz niewyobrażalnego, a przecież rzeczywistego³².

Następnie zwraca uwagę na funkcje błogosławieństwa kolędowego. Błogosławieństwo chce być pomocą w przezwyciężaniu kryzysu tożsamości miejsca. Dom ma być miejscem wzrostu, budowania i ciepła. Temu ma służyć Boże błogosławieństwo. Cytuje filozofa Martina Heideggera: „Człowiek o tyle jest, o ile mieszka”. Ponadto wskazuje na jeszcze inną funkcję kolędowego błogosławieństwa, a mianowicie: „mieszkać w domu, to «być dla innych», wspólnie «siedzieć», czyli zagospodarować”³³.

Część modlitewna kolędy jest nabożeństwem pozaliturgicznym. Dla pełnego obrazu kolędowania w aspekcie liturgicznym należałoby przebadać propozycje takich nabożeństw, które zaleca się jako materiały pomocnicze w jego przeprowadzeniu. Jednak ze względu na wielość propozycji, które mogłyby stanowić przedmiot osobnego badania naukowego, należy się ograniczyć do dwóch wydań obrzędów kolędowych, które stosuje się w diecezji opolskiej i archidiecezji katowickiej. Otrzymany w ten sposób niepełny obraz wydaje się jednak czynić zadość potrzebom tego przedłożenia.

W propozycjach nabożeństw dla tych dwóch diecezji wyraźnie są obecne cztery elementy: obrzędy wstępne, prośby, modlitwa błogosławieństwa i zakończenie obrzędu. W *Obrzędzie błogosławieństwa rodzin w okresie Narodzenia Pańskiego* archidiecezji katowickiej po obrzędach wstępnych proponowane jest czytanie słowa Bożego. Oprócz propozycji czytań, zawartych w czterech formularzach,

³¹ „W dniu wizyty wierni powinni przygotować na stole krzyż, Pismo święte i świece, wodę święconą i kropidło. Dzieci lub młodzież szkolna przygotowują zeszyty lub ćwiczenia z lekcji religii do wglądu i wpisu wizytującego kapłana”. Adamczyk. 2018. „Kolędowa wizyta duszpasterska”, 26.

³² Bogusław Nadolski. 2010. *Leksykon symboli liturgicznych*. Kraków: Wydawnictwo Salvator, 58.

³³ Nadolski. 2010. *Leksykon symboli liturgicznych*, 158–159.

istnieje również możliwość skorzystania z tych, które zostały podane jako czytania do wyboru³⁴. Te obrzędy po modlitwie błogosławieństwa proponują jeszcze pokropienie wodą święconą ze słowami, które wskazują na związek pokropienia z przyjętym chrztem świętym³⁵. W dodatku do tych obrzędów znajdują się: obrzęd błogosławieństwa dewocjonaliów, nowego domu i nowego mieszkania. Zawartość treściowa modlitw błogosławieństwa i próśb jest tak zróżnicowana, że można je dostosowywać do sytuacji odwiedzanych parafian. W przypadku dwóch modlitw wyraźnie wskazano adresatów: „modlitwa w mieszkaniu osób starszych i samotnych” i „modlitwa za chorego”³⁶.

Ks. Wojciech Góralski, pisząc o wizycie kolędowej jako środka wzbogacającym duchowość kapłana, widzi potrzebę modlitwy spontanicznej:

Trafnie podsunięte intencje czy właściwie sformułowane inwokacje, dostosowane do potrzeb danej sytuacji domowej, ułatwiają mu przy tym uświadomienie sobie, że jest ojcem duchowym danej rodziny³⁷.

W ten sposób sugeruje, że modlitwa w czasie kolędy nie powinna być *stricte* realizowana w oparciu o gotowe schematy modlitewne, z których korzysta się co roku, ale winna być urozmaicana poprzez dostosowywanie jej do uczestników modlitwy. Ta sugestia wydaje się dobrym punktem wyjścia do przygotowania każdego roku własnych tekstów modlitewnych, które byłyby dostosowane do aktualnych potrzeb kolędowych. Przygotowywane przez liturgistów teksty są propozycjami, z których ksiądz nie ma obowiązku korzystać. Może wykazać się własną kreatywnością w tym zakresie. Stworzona propozycja modlitwy ułatwi jej przeżywanie twórcy tej modlitwy, prowadzącemu modlitwę i uczestnikom.

Prezentacja współczesnej refleksji prawnej, pastoralnej i liturgicznej na temat wizyty duszpasterskiej, zwanej „kolędą”, pokazała strategię duszpasterską związaną z czasem kolędowym. W publikacjach naukowych i popularnonaukowych widać wyraźnie zatroskanie o jak najlepsze „zorganizowanie” tego wydarzenia. Szuka się nowych rozwiązań, które mają sprzyjać jak najlepszemu dotarciu z Dobrą Nowiną do odwiedzanych parafian. Niepokoi fakt, że oprócz publikacji ks. Jerzego

³⁴ *Obrzęd błogosławieństwa rodzin w okresie Narodzenia Pańskiego*. 1994. Katowice: Księgarnia św. Jacka, 3–16.

³⁵ „Niech ta woda przypomni nam przyjęty chrzest i naszą przynależność do Chrystusa, który nas odkupił przez swoją mękę i zmartwychwstanie”. *Obrzęd błogosławieństwa rodzin w okresie Narodzenia Pańskiego*. 1994, 5, 8, 11, 14.

³⁶ *Agenda liturgiczna*. 2013. Opole: Wydawnictwo Świętego Krzyża, 97–98.

³⁷ Góralski. 1982. „Wizyta kolędowa środkiem wzbogacającym duchowość kapłana”, 13.

Adamczyka, nie ma współczesnych opracowań naukowych na ten ważki temat. Niniejsza publikacja staje się więc refleksją naukową, która chce ten brak w jakimś stopniu uzupełnić.

W tym miejscu należy wspomnieć książkę ks. Aleksandra Radeckiego pod znamennym tytułem: *SOS dla kolędy*. Jest to książka popularnonaukowa, w której autor przedstawione tezy opiera na własnym doświadczeniu duszpasterskim, obserwacji wielu parafii, lekturze oraz niezliczonych rozmowach z duszpasterzami i świeckimi. W podtytule tej książki umieścił słowa: *Wizyta duszpasterska: propozycje zmian*. Autor proponuje zmianę terminologii: z „kolęda” na „wizyta duszpasterska”, co pozwala na przeprowadzenie tego spotkania z parafianami w innym czasie niż okres Bożego Narodzenia. Odwiedziny rozłożone na inne dni roku (przeprowadza w tym względzie symulację) pozwalają na wydłużenie czasu spotkania. Ks. Radecki optuje za wprowadzeniem zaproszeń. Kolejnymi proponowanymi zmianami są: zwolnienie ze służby kolędowej ministrantów i wszelkiej asysty oraz rezygnacja z przyjmowania ofiar w mieszkaniach³⁸. Wszystkie proponowane zmiany³⁹ są uzasadnione przede wszystkim względami praktycznymi. Te propozycje to też rezygnacja z kryterium: „zawsze się tak robiło”.

Pastoraliści w swoich dywagacjach naukowych powinni i taką strategię duszpasterską uwzględniać i proponować. Nie można się dystansować od takich głosów, które może nie reprezentują języka i stylu naukowego, ale są bardzo bliskie życia. Każda teologia, a szczególnie pastoralna, winna służyć duszpasterzom konkretnymi wskazaniem, które z kolei mogłyby znaleźć odzwierciedlenie w stosownych dokumentach kościelnych.

3. Propozycja tematycznego przeżywania odwiedzin duszpasterskich

Po prezentacji trzech aspektów wizyty duszpasterskiej, czyli „kolędy”, można przejść do przedstawienia tematycznego przeżywania odwiedzin duszpasterskich, które jest propozycją zmiany tradycyjnego modelu kolędowania.

Ks. Jerzy Adamczyk, po refleksji naukowej nad wizytą duszpasterską w aspekcie prawnym, w konkluzji stwierdza m.in.:

³⁸ Andrzej Radecki. 2018. *SOS dla kolędy. Wizyta duszpasterska – propozycje zmian*. Kraków: Wydawnictwo Homo Dei, 32–42.

³⁹ Ostatnia zmiana proponowana przez ks. Radeckiego dotyczy sytuacji wyjątkowej, kiedy duszpasterz zachorował, a nie ma go kto zastąpić. Wtedy można parafie podzielić na sektory, spośród których, w wyznaczonym dniu, zaprasza się parafian na Mszę św., a po niej na spotkanie do odpowiednio dużej sali, w której przeprowadza się rozmowę duszpasterską na wzór kolędy. Radecki. 2018. *SOS dla kolędy*, 43–45.

Należy dowartościować i udoskonalać wizytę kolędową, jako ważny i sprawdzony sposób poznania wiernych przez duszpasterzy, stąd powinny być opracowane i opublikowane instrukcje o kolędzie. (...) Należy zdecydowanie podkreślać oficjalny, religijny i pastoralny (nie towarzyski) charakter kolędy⁴⁰.

W tej wypowiedzi wyraźnie zostaje wyrażona potrzeba poszukiwań nowych rozwiązań, które pozwoliłyby na jak najskuteczniejsze przeżycie zbawcze tego wydarzenia zarówno dla odwiedzanych, jak i dla duszpasterza. W tym miejscu, sięgając do źródeł wypowiedzi ks. Adamczyka, trzeba zacytować postanowienia dwóch synodów diecezjalnych, które tę kwestię poszukiwania nowych rozwiązań wyraźnie sugerują. I tak I Synod Diecezji Toruńskiej postanawia:

(...) odpowiednio wcześniej duszpasterze wspólnie z radą duszpasterską określą sprawy do omawiania z wiernymi podczas wizyty duszpasterskiej, dotyczące całej wspólnoty parafialnej⁴¹.

Natomiast I Synod Diecezji Kaliskiej stwierdza:

Kolędę należy z wyprzedzeniem uczynić przedmiotem obrad Parafialnej Rady Duszpasterskiej, zaprogramować ją i przygotować⁴².

Propozycja tematycznego przeżywania odwiedzin duszpasterskich wydaje się dobrze wpisywać w takie stwierdzenia synodalne⁴³. Została ona określona jako „tematyczne przeżywanie odwiedzin”, ponieważ proponuje się jeden temat, który będzie dominantą spotkania kolędowego.

⁴⁰ Adamczyk. 2018. „Kolędowa wizyta duszpasterska”, 32.

⁴¹ *Uchwały Pierwszego Synodu Diecezji Toruńskiej: prawo partykularne Kościoła Toruńskiego*. 2011. Toruń: Toruńskie Wydawnictwo Diecezjalne. 6 § 1, 316.

⁴² *Pierwszy Synod Diecezji Kaliskiej (2007–2009)*. 2009. Kalisz: TPi Sp. z o.o. Ostrzeszów, statut 217.

⁴³ We wskazaniach Synodu Archidiecezji Poznańskiej też można by dopatrywać się tematyczności, ale nie wyrażono tego wprost. Są one następujące: „Po wspólnej modlitwie należy podjąć rozmowę na tematy związane z wiarą, moralnością chrześcijańską oraz aktualną sytuacją duszpastersko-ekonomiczną parafii. Proboszcz winien zadbać o właściwe przygotowanie i przeprowadzenie kolędy, która w miarę możliwości powinna odbywać się każdego roku w okresie od Bożego Narodzenia do Ofiarowania Pańskiego”. *Synod Archidiecezji Poznańskiej (2004–2008). Statuty*. T. 2. 2008. Poznań: Pallottinum, § 1–2. 29.

3.1. Wybór tematu

Temat można ustalić razem z radą duszpasterską bądź duszpasterz (duszpasterze) sam wyznacza temat kolędy. W wyborze tematu należy kierować się programem duszpasterskim proponowanym dla całego Kościoła, dla Kościoła w Polsce, czy dla Kościoła diecezjalnego. Na wybór tematu mogą też mieć wpływ szczególne wydarzenia parafialne, które będą miały miejsce w roku kolędowym, albo szczególne potrzeby danej wspólnoty parafialnej. W parafii pw. św. Józefa we Wrzoscach podjęto i zrealizowano kolędowo następujące tematy⁴⁴:

1. Co parafianie myślą o kazaniach? Na jaki temat chcieliby usłyszeć kazania?⁴⁵
2. Kuchnia – sercem domu (spotkanie nie w pokoju gościnnym, ale przy stole kuchennym, przy którym spotyka się rodzina) [2004].
3. Świętowanie niedzieli (Rok Eucharystii) [2005].
4. Modlitewnik i śpiewnik *Droga do nieba* w życiu parafianina (rok nowego wydania *Drogi do nieba*) [2005].
5. Co nas smuci, a co nas cieszy w naszej wspólnocie parafialnej? (kolęda przed misjami parafialnymi) [2008].
6. Drzwi wejściowe do domu, do kościoła i do wnętrza człowieka (drzwi znaczone na kolędzie mają bogatą symbolikę⁴⁶) [2009].
7. Kapłani spotkani w życiu parafian – wspomnienia dobre i złe (przy złych wspomnieniach bez podawania imienia i nazwiska kapłana). (Rok Kapłaństwa przeżywany w Kościele powszechnym, którego patronem był św. Jan Maria Vianney) [2010].
8. Genealogia rodziny ze wskazaniem osób wielkiej wiary w rodzinie (Rok Wiary) [2013].
9. Poznanie się, narzeczeństwo, małżeństwo i rodzina (Rok Rodziny) [2014].
10. Sakrament pokuty (Rok Nawrócenia) [2015].
11. Dwa uczynki miłosierdzia: podróżnych w dom przyjmując i urazy chętnie darować (Rok Miłosierdzia – rok ŚDM w Polsce) [2016].

⁴⁴ Tematy w: *Kronika parafialna parafii św. Józefa Robotnika w Opolu-Wrzoscach*. T. 1 i 2.

⁴⁵ Taki swoisty sondaż na temat kazań wpisuje się w dialog ze słuchaczem kazań przed ich wygłoszeniem i po ich wygłoszeniu. Zob. Alois Schwarz. 1993. *Jak pracować nad kazaniem*. Warszawa: Wydawnictwo Archidiecezji Warszawskiej, 57–72, 171–176.

⁴⁶ Manfred Lurker. 1989. *Słownik obrazów i symboli biblijnych*. Poznań: Pallottinum, 50–52; Tadeusz Ruciński. 2003. *...A pomiędzy nimi drzwi...*. Warszawa: Wydawnictwo Sióstr Loretanek.

12. Sakrament chrztu: dar i zadanie. Rodzice i rodzice chrzestni (rok wcześniej – 1050-lecie chrztu Polski) [2017].
13. Sakrament bierzmowania. Przygotowania do przyjęcia tego daru, jego przyjęcie i świadek bierzmowania (Rok duszpasterski pod hasłem: „Jesteśmy napełnieni Duchem Świętym”) [2018].
14. Wiara w Unii Europejskiej. Czy grozi nam sprzedaż kościołów, tak jak to ma miejsce w niektórych państwach Unii Europejskiej? (Problem dechrystianizacji Europy) [2019].
15. Pierwsza Komunia Święta – wspomnienia z przygotowań i uroczystości (Rok duszpasterski pod hasłem: „Wielka Tajemnica Wiary”) [2020]⁴⁷.

Po wyznaczeniu tematu należy go omówić w homilii wprowadzającej w kolędowanie.

3.2. Homilia wprowadzająca w temat kolędy

Tę homilię należy wygłosić przed wizytą duszpasterską. Choć ma to być homilia, którą należy zaliczyć do przepowiadania kazualnego⁴⁸, to przed jej przygotowaniem należałoby zapoznać się ze słowem biblijnym przypadającym na niedzielę głoszenia. Może ono „wpisywać się” w podjęty temat, a wtedy istnieje możliwość, by z niego skorzystać. W przeciwnym razie do podjętego tematu można dobrać czytania, tak jak to ma miejsce w przepowiadaniu kazualnym⁴⁹, z zachowaniem stosownych przepisów liturgicznych. Myśli homilii dotyczące „kazusu”, jakim jest wizyta duszpasterska, dobrze by było dać wiernym w wersji „papierowej” – w folderze wydany z okazji kolędy⁵⁰. W nim również umieszczony może zostać plan

⁴⁷ Wiktor Skworec. 2019. Słowo wstępne. W *Program duszpasterski Kościoła w Polsce na rok 2019/2020. Wielka tajemnica wiary* [zeszyt teologiczno-pastoralny]. [Katowice]: Instytut Gość Media, 5–8.

⁴⁸ „Przepowiadaniem kazualnym nazywa się w homiletyce to zwiastowanie, którego powodem są ważne wydarzenia w życiu człowieka lub parafii”. Takim wydarzeniem jest wizyta duszpasterska. Herbert Simon. 1988. „Przepowiadanie kazualne – zarys teorii”. *Współczesna Ambona* 3: 123.

⁴⁹ Simon. 1988. „Przepowiadanie kazualne – zarys teorii”, 134–135.

⁵⁰ W 2020 r. zamieszczono następujące słowa: „Oprócz wspólnej modlitwy w czasie odwiedzin duszpasterskich ma mieć miejsce rozmowa z duszpasterzem. Tradycją w naszej parafii jest, że ta rozmowa dotyczy wcześniej wskazanego tematu. Hasłem roku liturgicznego 2019–2020 jest Msza Święta – Wielka Tajemnica Wiary. Dlatego proszę Was, abyście podzielili się ze mną wspomnieniami z Waszej Pierwszej Komunii Świętej. Dzieci też mogą zapytać o te wspomnienia, ale szczególnie będę prosił osoby dorosłe, których nie przygotowywałem do pierwszej spowiedzi i Komunii Świętej. Wspominając ten początek życia eucharystycznego, warto zapytać siebie, ile we mnie pozostało tego entuzjazmu wiary z tamtego czasu... Bardzo proszę o te wspomnienia. Chętnie wysłucham też waszych uwag i spostrzeżeń na temat Mszy św. i przyjmowania Jezusa pod postacią chleba. Jeśli uznacie to za stosowne i możliwe, proszę na stole kolędowym złożyć pozostałe pamiątki z Pierwszej Komunii Świętej i kilka zdjęć. (...) Być może, że jeszcze nigdy nie poprosiliśmy, aby Msza św. była

kolędy. Taki tekst homilii, z syntetycznym ujęciem tematyki kolędy, jest asumptem do dobrego przygotowania się do wizyty duszpasterskiej wszystkich przyjmujących kolędę. Mając na uwadze wieloletnią praktykę tematycznych odwiedzin duszpasterskich, trzeba zauważyć, że większość parafian jest przygotowanych do takiej formy przeżywania spotkania kolędowego⁵¹.

3.3. Przebieg wizyty duszpasterskiej

Jest to wizyta duszpasterska, a nie towarzyska, w atmosferze pogodnej i radosnej, z takim zachowaniem kapłana, „by wierni żalowali, że już odchodzi, a w przyszłym roku oczekiwali go z niecierpliwością”⁵². Przebieg wizyty winien być tradycyjny: najpierw część modlitewna, a potem konwersacyjna. Modlitwa zostaje wcześniej przygotowana na piśmie. Zostają w niej uwzględnione elementy tradycyjne, a o treści decyduje wybrana tematyka. Tak więc temat rozmowy zostaje wcześniej otoczony modlitwą⁵³. Modlitwa własna, wcześniej przygotowana, jest realizowana dopiero od dwóch lat.

w wyznaczonej przez nas intencji. Rok Wielkiej Tajemnicy Wiary wydaje się być dobrą okazją, aby taką praktykę podjąć. Do zobaczenia i usłyszenia na kolędzie, której podsumowanie odbędzie się 18/19.01 podczas Mszy niedzielnych. Wtedy też chętni mogą złożyć ofiarę kolędową. Wasz Proboszcz – ks. Hubert”. *Opolskie Wrzosowisko św. Józefa* [wydanie specjalne – kolędowe]. 2020, 1.

⁵¹ W 2019 r. tematyka kolędy miała charakter prowokacyjny: „Ważkim tematem, na tu i teraz, jest kwestia wiary w Jezusa Chrystusa w Europie, do której należymy geograficznie i przez wstąpienie do Unii Europejskiej. Chciałbym posłuchać odpowiedzi na następujące pytania: Czy grozi nam w Polsce sprzedaż kościołów, tak jak to ma miejsce w niektórych państwach Unii Europejskiej? Jak na podstawie własnego doświadczenia postrzegamy wiarę w Boga w Kościele w Polsce? Co należałoby zrobić w Kościele w Polsce, w naszej parafii, aby ta wiara wzrastała?” *Opolskie Wrzosowisko św. Józefa* [wydanie specjalne – kolędowe]. 2019, 1.

⁵² Małysiak. 1971. „Owiedziny kolędowe w parafii wielkomejskiej”, 50.

⁵³ Na początku modlitwy wspólny śpiew dobrze znanego refrenu pieśni: *Kiedy razem się schodzimy: Uczta Pańska jest pamiątką*; ucałowanie krzyża, bo krzyż jest niesiony na czele procesji w czasie uroczystej Mszy św.; pokropienie wodą na pamiątkę chrztu świętego, dzięki któremu możemy brać udział we Mszy św. Następnie ksiądz wprowadza do modlitwy wiernych słowami: „W czasie tegorocznej kolędy chcemy refleksją otoczyć Mszę Świętą, którą dajesz nam, Boże, na czas naszej ziemskiej pielgrzymki. Każdego dnia w naszej wspólnotce parafialnej dzieje się cud przemiany chleba w Ciało, wina w Krew. Wielka to tajemnica naszej wiary”. Następuje 5 wezwań modlitwy wiernych: „Prosimy Cię, abyśmy tę Tajemnicę coraz bardziej odkrywali, a odkrywając, potrafili nią żyć. Ciebie prosimy ... Prosimy, o powołania kapłańskie, aby nie zabrakło nam tych, dzięki posłudze których mamy tę Tajemnicę Wiary. Ciebie prosimy ... Prosimy w intencji tych, którzy razem z nami przygotowawali się do Pierwszej Komunii Świętej, żyjącym błogosław, a zmarłym daj wieczną radość. Ciebie prosimy ... Prosimy Cię w tych wszystkich intencjach, które nosimy w sercu, które są przedmiotem naszej szczególnej troski. Ciebie prosimy ... Prosimy Cię w intencji tego domu (mieszkania), aby nie zabrakło w nim ambony, konfesjonau i ołtarza. Ciebie prosimy... Wszystkie najważniejsze prośby mamy w tej modlitwie, którą wypowiadamy w każdej Mszy św. Módlmy się jej słowami: *Ojciec nasz...*” Wychwalanie Boga za Wielką Tajemnicę Wiary słowami: Chwała Ojcu i Synowi, i Duchowi Świętemu. Imiona dzwonów kościelnych i słowa „to dzwony o waszych imionach zapraszają nas w naszej parafii do udziału w Wielkiej Tajemnicy Wiary – prosimy, patronowie dzwonów, módlcie się za nami”.

Sama rozmowa toczy się wokół zapowiedzianego tematu, kiedy jednak pojawia się inny ważki problem, który wymaga rozstrzygnięcia, można zrezygnować z podejmowania tematyki kolędowej. Podobnie należy się zachować w przypadku, gdy ktoś nie jest przygotowany do rozmowy na zapowiedziany temat, albo nie wyraża chęci do konwersacji na ten temat. To kultura konwersacji dyktuje takie zachowanie.

Tak realizowany przebieg wizyty kolędowej sprawia, że nie są podejmowane tematy zastępcze, związane z pogodą, polityką itp. W większości odwiedzanych domów, mieszkań, kapłan obdarza i sam jest obdarzany treściami mającymi związek z tematem kolędy. Może te myśli zapisywać w trakcie spotkania albo na zakończenie dnia kolędowego. Te myśli i inne uwagi, sugestie zgłaszane przez parafian, własne spostrzeżenia kapłana, winny znaleźć swoje odzwierciedlenie w homilii podsumowującej, będącej swoistym sprawozdaniem z przebiegu całej wizyty kolędowej. W parafiach, w których kolęduje więcej kapłanów, należałoby spotkać się w celu podzielenia się swoimi doświadczeniami z odwiedzina. Kapłan sprawozdawca, najlepiej proboszcz, zaprezentuje je następnie wiernym parafii.

3.4. Homilia podsumowująca tematyczną kolędę

Podobnie jak w homilii wprowadzającej, należy sprawdzić, jakie czytania biblijne przypadają na „niedzielę podsumowania”. Jeśli nie ma koneksji tematów obecnych w tych czytaniach z podjętym tematem kolędowym, to należy zaproponować własne czytania biblijne z zachowaniem przepisów liturgicznych. Wprawdzie przez samą zawartość treściową (zaktualizowane tematycznie życie słuchaczy) ta homilia spotyka się z dużym zainteresowaniem słuchaczy, to jednak nie należy zaniedbywać odpowiedniej formy przekazu jej treści. Homilia ta powinna być logiczna, spójna, biblijna i obrazowa. Należy przekazywać pozytywne i negatywne zjawiska religijno-moralne, akcentując zwłaszcza pozytywne elementy życia parafialnego⁵⁴. Spostrzeżenia z kolędy, wymagające szerszego omówienia, winny być opracowane w ramach szeroko pojętej katechezy przyparafialnej albo w homiliach w ciągu roku liturgicznego⁵⁵.

W homilii podsumowującej najlepiej na jej zakończenie, winny znaleźć się podziękowania. W przypadku tematycznej wizyty duszpasterskiej należy szczegól-

⁵⁴ Adamczyk. 2018. „Kolędowa wizyta duszpasterska”, 31.

⁵⁵ Zob. Adamczyk. 2018. „Kolędowa wizyta duszpasterska”, 32.

nie podziękować za przygotowane wypowiedzi i za złożenie na stole kolędowym przedmiotów, związanych z tematem⁵⁶.

*

„Zawsze się tak robiło”, ale można zrobić inaczej z poszanowaniem tradycyjnego „zawsze”. Tradycja wizyty duszpasterskiej zwanej „kolędą”, jak to starano się wykazać, ma mocne umocowanie historyczne i prawne. Stąd należy jej się szacunek, który duszpastersko winien być widoczny w zachowaniu podstawowych elementów, takich jak: czas, miejsce i struktura wizyty duszpasterskiej. Po tej linii idą zarządzenia prawa kościelnego, które znajdują swoje reperkusje w opracowaniach pastoralnych i liturgicznych zagadnienia wizyty duszpasterskiej. Mało jest jednak takich opracowań, które poszłyby dalej i zaproponowałyby, w ramach tradycji, przeprowadzenie tego wydarzenia duszpasterskiego „inaczej”.

Niniejsze opracowanie pretenduje do takiej propozycji. Na pewno ma swoje niedoskonałości i wymaga jeszcze dopracowania. Mimo to wydaje się dobrym wyjściem z trudnej sytuacji duszpasterskiej, jaką jest bez wątpienia współczesna wizyta duszpasterska, którą co roku realizuje tysiące duszpasterzy w Polsce. Wśród nich jest piszący te słowa, który swoje naukowe przemyślenia weryfikuje w duszpasterskiej codzienności i dopiero wtedy, gdy się sprawdzają, dzieli się nimi. Należy mieć nadzieję, że ta nowa perspektywa pastoralno-homiletyczna wizyty duszpasterskiej w jakimś stopniu przyczyni się do rezygnacji z kryterium: „zawsze się tak robiło”.

Z szacunkiem należy się odnosić do wszelkich prób „reanimujących” kolędę, naukowych i popularnonaukowych. One stanowią działania naprawcze ważnej działalności duszpasterskiej, jaką jest wizyta duszpasterska. W czasie pandemii koronawirusa, której w 2020 r. doświadczył cały świat, odwiedzanie domów staje pod znakiem zapytania. Ta sytuacja może wymusić te rozstrzygnięcia, które za-

⁵⁶ Homilia podsumowująca kolędę w 2020 r. w parafii św. Józefa Robotnika przypadła w II niedzielę zwykłą roku A. Temat kolędy brzmiał: *Pierwsza Komunia Święta – wspomnienia z przygotowań i uroczystości* (Rok duszpasterski pod hasłem: *Wielka Tajemnica Wiary*) [2020]. Kanwą biblijną tej homilii stał się początek Pierwszego Listu św. Pawła do Koryntian (1 Kor 1,1-3). Homilia została zatytułowana: *Pokolędowy list do parafii św. Józefa Robotnika w Opolu-Wrzoskach*. Na początku homilii powitano nowe rodziny w parafii. Następnie wspomniano treść modlitwy kolędowej, po czym wspomnienia z Pierwszej Komunii Świętej zaprezentowano w porządku historycznym: czas międzywojenny, czas II wojny światowej i powojenny, czasy PRL-u i wreszcie czasy współczesne. Po wspomnieniach kolędowych nawet wzbudzających uśmiech, zaprezentowano spostrzeżenia i uwagi odnośnie do Mszy św. Na zakończenie homilista podzielił się swoimi wspomnieniami z wydarzenia Pierwszej Komunii Świętej. Na zakończenie homilii wypowiedziano podziękowania i słowa św. Pawła z zakończenia jego Pierwszego Listu do Koryntian (1 Kor 16,21-24). Hubert Łysy. 2019/2020. *Rękopisy homilii i kazań*. T. 34.

sygnalizowano w tym artykule, a mianowicie realizacja wizyty duszpasterskiej na zaproszenia, niekoniecznie w „czasie kolędowym” i koniecznie bez osób towarzyszących duszpasterzowi. Tematykę wizyty narzuca sytuacja pandemiczna, której doświadcza świat i Kościół. Rozmowy na ten temat mogą pomóc w jak najlepszych rozstrzygnięciach wielu kwestii duszpasterskich związanych z sytuacją pandemiczną⁵⁷.

*

Bibliografia

- Adamczyk Jerzy. 2018. „Kolędowa wizyta duszpasterska. Aspekt prawno-pastoralny”. *Studia Prawnicze KUL* 1 (73): 1–34.
- Agenda Liturgiczna*. 2013. Opole: Wydawnictwo Świętego Krzyża.
- Bełch Kazimierz. 1982. „Perspektywy wizyty duszpasterskiej w miastach”. *Homo Dei* 1: 51–55.
- Franciszek. 2013. *Adhortacja apostolska „Evangelii gaudium”*. Kraków: Wydawnictwo M.
- Góralski Wojciech. 1982. „Wizyta kolędowa środkiem wzbogacającym duchowość kapłana”. *Homo Dei* 3: 213–215.
- Janowski Paweł. 2002. Kolęda. Okres przedtrydencki. Okres potrydencki. W *Encyklopedia Katolicka*. T. 9, 348–349. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Kamiński Ryszard. 2002. *Teologia pastoralna. Teologia pastoralna szczegółowa*. T. 2. Lublin: Wydawnictwo ATLA 2, 69–78.
- Kamiński Ryszard. 2006. Kolęda. W *Leksykon teologii pastoralnej*. Red. Ryszard Kamiński, Wiesław Przygoda, Marek Fiałkowski, 384–388. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- Kodeks Prawa Kanonicznego*. 1984. Poznań: Pallottinum.
- Lurker Manfred. 1989. *Słownik obrazów i symboli biblijnych*. Poznań: Pallottinum.
- Łysy Hubert. 2019/2020. *Rękopisy homilii i kazań*. T. 34.
- Małyśiak Albin. 1971. „Odwiedziny kolędowe w parafii wielkomejskiej”. *Homo Dei* 1: 44–50.
- Kronika parafialna parafii św. Józefa Robotnika w Opolu-Wrzeskach*. T. 1 i 2.
- Nadolski Bogusław. 1991. *Liturgika. Liturgia i czas*. T. 2, Poznań: Pallottinum.
- Nadolski Bogusław. 2010. *Leksykon symboli liturgicznych*. Kraków: Wydawnictwo Salvator.
- Radecki Andrzej. 2018. *SOS dla kolędy. Wizyta duszpasterska – propozycje zmian*. Kraków: Wydawnictwo Homo Dei.
- Ruciński Tadeusz. 2003. *...A pomiędzy nimi drzwi...* Warszawa: Wydawnictwo Sióstr Loretanek.
- Sobór Watykański II. 2002. *Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele „Christus Dominus”*. W: Sobór Watykański II. *Konstytucje, dekrety, deklaracje*. Poznań: Pallottinum.

⁵⁷ Jedną z takich kwestii, która wyzwoliła wiele emocji, jest przyjmowanie Komunii na rękę i do ust.

- Obrzęd błogosławieństwa rodzin w okresie Narodzenia Pańskiego*. 1994. Katowice: Księgarnia św. Jacka.
- Ogrodowska Barbara. 2001. *Zwyczaj, obrzędy i tradycje w Polsce. Mały słownik*. Warszawa: Verbum – Wydawnictwo Księży Werbistów.
- Pierwszy Synod Diecezji Opolskiej (2002–2005)*. 2005. Opole: Wydawnictwo Świętego Krzyża.
- Pierwszy Synod Diecezji Kaliskiej (2007–2009)*. 2009. Kalisz: TPi Sp. z o.o. Ostrzeszów.
- Potocki Andrzej. 1990. „Odwiedziny kolędowe jako forma duszpasterstwa małżeństw niesakramentalnych i rozbitych:”. *Homo Dei* 3–4: 252–262.
- Salij Jacek. 1972. „Teologia ludowa Bożego Narodzenia”. *Znak* 24: 1526–1543.
- Schwarz Alois. 1993. *Jak pracować nad kazaniem*. Warszawa: Wydawnictwo Archidiecezji Warszawskiej.
- Simon Herbert. 1988. „Przepowiadanie kazualne – zarys teorii”. *Współczesna Ambona* 3: 123–137.
- Skworec Wiktor. 2019. Słowo wstępne. W: *Program duszpasterski Kościoła w Polsce na rok 1019/2020. Wielka tajemnica wiary* [zeszyt teologiczno-pastoralny]. [Katowice]: Instytut Gość Media, 5–8.
- Synod Archidiecezji Poznańskiej (2004–2008). Statuty*. T. 2. 2008. Poznań: Pallottinum.
- Szuberlak Zbigniew. 1961. „Kolęda – duszpasterskie nawiedzenie parafian”. *Homo Dei* 3: 261–264.
- Uchwały Pierwszego Synodu Diecezji Toruńskiej: prawo partykularne Kościoła Toruńskiego*. 2011. Toruń: Toruńskie Wydawnictwo Diecezjalne.

*

Streszczenie. W działalności duszpasterskiej Kościoła w Polsce wizyta duszpasterska, zwana kolędą, ma swoje określone miejsce i stanowi duże wyzwanie dla duszpasterzy. Jest co roku realizowana w podobny sposób, ponieważ w tym zakresie obowiązuje wygodne kryterium pasterskie: „zawsze się tak robiło”. Papież Franciszek w *Evangelii gaudium* stwierdza, że duszpasterstwo w kluczu misyjnym wymaga rezygnacji z tego wygodnego kryterium. Ta rezygnacja nie dotyczy samego wydarzenia kolędy, ale tego, co stało się pewnym utartym schematem jej przeżywania. Artykuł jest próbą podzielenia się nowym podejściem do odwiedzin duszpasterskich. Koneksja tego zagadnienia z przepowiadaniem słowa Bożego sprawia, że należy tutaj mówić o perspektywie pastoralno-homiletycznej. Aby ukazać wizytę duszpasterską w nowej perspektywie, sięgnięto do historii tego zagadnienia i ukazano współczesne wskazania Kościoła w Polsce w aspekcie prawnym, pastoralnym i liturgicznym. Zauważono, że brakuje takich opracowań, które zaproponowałyby w ramach tradycji przeprowadzenie tego wydarzenia duszpasterskiego „inaczej”. Niniejsze opracowanie, w punkcie trzecim, stanowi taką propozycję. Została ona określona jako „tematyczne przeżywanie odwiedzin duszpasterskich”, ponieważ proponuje się jeden temat, który stanowi dominantę spotkania kolędowego. Część modlitewna i konwersacyjna wizyty

duszpasterskiej są realizowane przez pryzmat tego jednego tematu. Temat jest zapowiadany w homilii wprowadzającej w wizytę duszpasterską, a podsumowywany w homilii na jej zakończenie. Autor tego artykułu swoje naukowe przemyślenia weryfikuje w duszpasterskiej codzienności i dopiero wtedy, gdy się sprawdzają, dzieli się nimi. Ma nadzieję, że ta nowa perspektywa pastoralno-homiletyczna wizyty duszpasterskiej w jakimś stopniu przyczyni się do rezygnacji z kryterium: „zawsze się tak robiło”.

Słowa kluczowe: wizyta duszpasterska, kolęda, tematyka kolędowa, homilia kolędowa, „zawsze się tak robiło”.

Abstract: A Pastoral Visit from a New Pastoral and Homiletic Perspective. Giving up the Criterion: “We Have Always Done it this Way” (EG 33). In the pastoral activity of the Church in Poland, a pastoral visit has a specific place and is a great challenge for pastors. It is implemented in a similar way every year, because in this respect a convenient “we have always done it this way” pastoral criterion is applied. Whereas, Pope Francis in *Evangelii gaudium* states that a pastoral ministry in the missionary meaning requires giving up this convenient criterion. This resignation does not concern the very event of the pastoral visit, but what has become a common pattern of experiencing it. This article is an attempt to share a new approach to pastoral visits. The connection of this issue with the proclamation of the Word of God makes it necessary to speak about a pastoral and homiletic perspective. In order to show the pastoral visit in a new perspective, the history of this issue was consulted and contemporary indications of the Church in Poland in legal, pastoral and liturgical aspects were shown. It was noticed that there are studies that would propose to carry out this pastoral event “differently”. The third point of this study constitutes such a proposal. It was described as “thematic experience of pastoral visits” because of one proposed theme, which dominates the pastoral visit. The prayer and conversational part of the pastoral visit is implemented through the prism of this one topic. The topic is announced in the introductory homily part of the pastoral visit, and summarized in the homily at the end. The author of this article verifies his scientific thoughts in his experience of everyday pastoral life and only when they are effective are they shared. He hopes that this new pastoral and homiletic perspective of the pastoral visit will to some extent contribute to the abandonment of the criterion: “we have always done it this way”.

Keywords: pastoral visit, subject matter of pastoral visit, homily related to pastoral visit, “we have always done it this way”.